

Hjalmar Lundbohm – industriledare och samhällsbyggare

Hjalmar Lundbohm föddes den 25 april 1855 på Rubbestads gård i Ödeborgs socken i Dalsland. Han var son till kronolänsman August Ferdinand Lundbohm och prästdottern Augusta, född Hammarin, från grannsocknen Färgelanda. Hjalmar var ett nyfiket och senfärdigt barn och kunde läsa och skriva vid 5 års ålder och läste då bl a åt fadern August Ferdinand. Det var ett lyte och svårt för föräldrarna att ha en sådan son. Svaga betyg i skolan och ett B-stipendium förde Hjalmar till studier på Chalmers slöjdskola i Göteborg. B-stipendium fick bara svaga elever. Hjalmar arbetade som kassör i studentföreningen och byggde nätverk inom musik och konst och blev bekant med de stora konstnärerna i Sverige vid den tiden. Hjalmar studerade geologi på kvällstid. Han avlade examen 1877 i teknisk kemi samt väg- och vattenbyggnad vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg. Hjalmar blev anställd som extra icke ordinarie geolog vid Sveriges Geologiska Undersökning år 1879 och blev biträdande geolog där år 1885 samt förordnades som ordinarie geolog under åren 1887-1902.

År 1889 gjorde Hjalmar sin första resa till Lappland, för att som statsgeolog delta i Apatitkommissionens arbete och för att undersöka apatitförekomsterna i norra Sverige samt de geologiska förutsättningarna i Kiirunavaara och Luossavaara. Han fick delta i kommissionen eftersom en ordinarie ledamot var sjuk.

Hjalmar stannade kvar i MalMBERGET efter utfört uppdrag och studerade ödmjukt kultur och bruk och skrev till moder Augusta ”mor, jag befinner mig i det äldsta av kulturmarker”.

I och med att den svenska riksdagen och det norska stortinget år 1898 beslutade att Malmbanan skulle förlängas från Gällivare till Narvik, fick Hjalmar anställning som platschef hos Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag med placering i Kiruna. I februari år 1900 utnämndes han till disponent för LKAB:s gruvverksamhet i Luossajärvi, som från den 27 april samma år fick ortsnamnet Kiruna. Hjalmar ville nu försöka organisera ett "idealsamhälle". Det rädde dock stor bostadsbrist eftersom det saknades lämplig mark att bygga på ovan odlingsgränsen. Vid denna tid föds Kirunas första barn, ett flickebarn som fick namnet Kiruna Söderberg. Hjalmar dog någon vecka före Kiruna Söderberg och hon ”lånade” Hjalmars begravningsblommor vid sin sista resa.

Hjalmar bejakade lokala kompetenser för att kompensera egna brister.

Båtbyggare/forsrännare Zacke Pappila var en ofta anlita transportör av olika sorters utrustning längs Kalixälven. Den första byggnaden i Kiruna, B 1, uppfördes år 1890.

Byggnad nr 2 är Hjalmar Lundbom-gården. Gården kan med rätta kallas Kirunas vagga, för det var här som alla planer gjordes upp och alla beslut fattades som skulle komma att forma Kiruna till vad det senare blev. Gården timrades år 1895 och från år 1898 till år 1920 bodde Hjalmar i huset. År 1909 byggdes huset ut med "Jägarsalen". Arkitekt var Hjalmar Lundbohms konstnärsvänner. Christian Eriksson (1858-1935) byggde världens vackraste kakelugnsspis i gjutjärn och täljsten. Statyetterna skapades av Anders Zorn. Möblerna kom från Arvika, tillverkade av möbelsnickaren Elis Eriksson. Tapeterna målades år 1930 av prins Eugen. I gården fanns även vackra strömbrytare gjutna i brons. Hjalmars umgänge och konstintresse påverkade på så sätt hur hans bostad i Kiruna kom att se ut. Den liknade mer ett

konstnärshem som Zorngården eller Carl Larssongården än en typisk disponentvilla. Den är nu öppen för allmänheten och ska, p.g.a. stadsomvandlingen, flyttas inom kort.

År 1901 hade Hjalmar börjat planera att bygga en ordentlig kyrkobyggnad. Hjalmar, som inte var speciellt kyrklig, bad vännen prins Eugen måla en okristlig altartavla till kyrkan. Tavlan målades på Waldemars udde och transporterades därefter till kyrkan i Kiruna.

Hjalmar Lundbohm arbetade med mjuka och hårda samhällsinsatser. Hans ledstjärna var engelsmannen Robert Owen (1771-1858) som menade: ”Vill ni ha bättre människor, öka deras kunskaper”. År 1907 invigdes den nordligaste spårvägen i Kiruna. En skola, Kiruna Praktiska Utbildning, instiftades och här fick eleverna i ”småpojkslag”, 7-14 år gamla, utföra lättare arbeten. Lönen var tredelad: lön till sig själv, till mor och far och till bankboken. När skolan var avslutad, fanns därför en slant till att utbilda sig vidare. En knappnål, PKU-nålen, var beviset för genomgången utbildning och inga betyg behövde visas upp när de sökte jobb. Hjalmar arbetade ivrigt för kompetensutveckling t ex genom Kiruna aftonskola och även genom annan folkbildningsverksamhet.

Hjalmar Lundbom kom senare, inom ramen för sin disponentsyssla, även att få driftsansvaret för gruvanläggningarna i MalMBERGET, Grängesberg och Stråssa samt hamnanläggningarna i Luleå och Narvik, alla ingående i Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund. Han ingick även som styrelseledamot och rådgivare i det konkurrerande Tuolluvaara Grufaktiebolag. Hjalmar hade själv upptäckt och mutat in malmen i Tuolluvaara och detta kom att delvis lägga grunden till hans förmögenhet. Dessutom ingick Lundbohm i ett flertal andra bolagsstyrelser.

Hjalmar befann sig ofta på resande fot och gjorde exempelvis den långa sjöresan över till USA sex gånger. Hjalmar var god vän med prinsarna Gustaf Adolf och Eugen. Hans konstintresse gjorde att han blev nära vän med tidens stora konstnärer som Anders Zorn, Carl Larsson, Bruno Liljefors och Albert Engström men även andra kulturpersonligheter som August Strindberg, Johan Turi och Emilie Demant-Hatt, och han byggde upp en betydande konstsamling. Hans brorson var den kända konstnären Sixten Lundbohm. Albert Engström målade en tavla på tyg när Hjalmar fyllde 60 år.

Hjalmar blev filosofie hedersdoktor i Uppsala år 1907 och ledamot av Ingenjörsvetenskapsakademien år 1919. Han var ledamot av flera kommittéer, bl a den för längre teknisk undervisning år 1907.

År 1920, när Hjalmar fyllde 65 år, lämnade han arbetet som disponent i Kiruna och pensionerade sig. Den 6 oktober samma år lämnade han samhället Kiruna och tillsammans med sina goda vänner prins Eugen och kronprins Gustaf Adolf samt adjutant Hugo Cederschiöld reste han runt i länderna runt Medelhavet och återkom till Sverige först ett år senare.

Hjalmar hade god ekonomi innan gode vännen Ivar Krueger rekommenderade Hjalmar att köpa Grängesaktier. En personlig konkurs av stora mått drabbade Hjalmar och en del av skulderna betalades med den konstsamling som Hjalmar skaffat sig genom åren. Dessbättre köpte släktingar senare tillbaka de flesta av tavlorna och skänkte dessa till Kiruna stad.

Den 2 april år 1926 drabbades Hjalmar Lundbohm av ett slaganfall och blev medvetslös. Han vaknade aldrig upp ur detta tillstånd utan avled två dagar senare, på påskdagen, i sin brors hem i Fritsla.

Hjalmar Lundbohm jordfästes under en begravningsakt den 10 april år 1926 i Hedvig Eleonora kyrka i Stockholm. Därefter transporterades kistan vidare till Kiruna, dit den anlände med en specialbyggd järnvägsvagn den 12 april. Gravsättningsakten hölls i en fullsatt blomstersmyckad Kiruna kyrka. Hjalmar Lundbohm är nu den ende person som ligger begravd intill kyrkan, som inom kort flyttas till en ny plats. Vännerna Albert Engström och Christian Eriksson skapade år 1929 Hjalmar Lundbohms gravsten.

